

Andrej Ivanuša

## Trinajsti b'ak'tun

Plačilo davkov v državi Majev

*Azteki (Mešiki) so ustvarili mogočen imperij v obdobju od leta 1315 do 1521, ko so ga sesuli španski konkvistadorji. To je bila zadnja država klasične srednjeameriške indijanske civilizacije. Pred njimi so svoje imperije postavili Tolteki, Olmeki, Maji in drugi. Med vsemi je največ dosegel imperij Majev. Po vseh zgodovinskih merilih je bila to najbolj visoko razvita država tega področja. Prvi začetki majevske civilizacije segajo v obdobje okrog leta 1500 pred našim štetjem. Svoj vrh je dosegla v obdobju od leta 250 do leta 900 našega štetja. To je v obdobju, ko je v Evropi zatonil Rimski imperij in so se vzpostavljale zgodnje srednjeveške države.*

Maji so razvili pisavo in pisali dela, razvili so visoke oblike umetnosti, arhitekture, matematičnega in astronomskega sistema z znamenitim koledarjem, ki bi naj enaindvajsetega decembra leta 2012 napovedoval konec sveta. Pisavo in koledar so si izmislili že v drugih, starejših civilizacijah tega področja, vendar so vse te pridobitve Maji pripeljali do vrhunca.

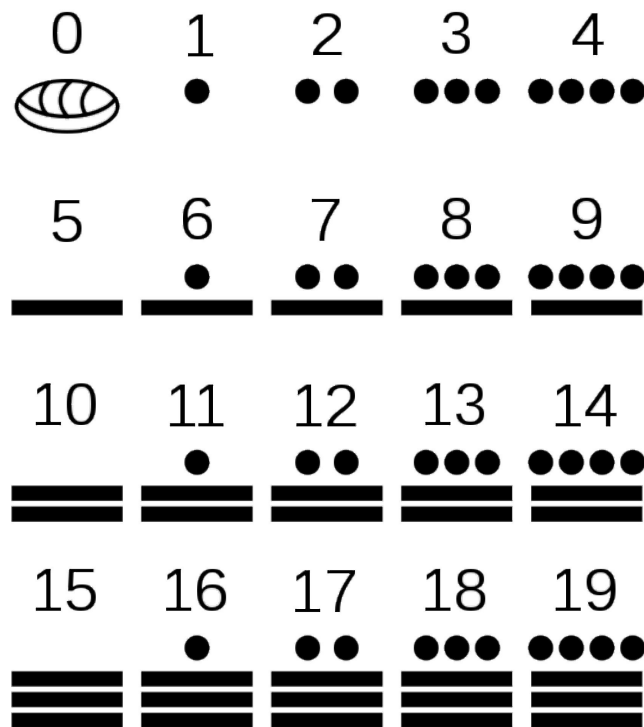


*Majevske države okrog leta 700. Črno obrobljeno so vplivna območja majevske civilizacije. Imena mest so mešanica originalnih in sodobnih španskih poimenovanj.*

### Matematika in majevske številke

Kot je bilo v navadi na tem področju, so Maji uporabljali dvajsetiški sistem številčenja z osnovo pet. Ob tem so poznali vrednost nič, ki smo jo Evropejci v

matematiko uvedli šele v dvanajstem stoletju. Glavna zasluga za to gre italijanskemu matematiku Leonardu Pisanu Fibonacciju (1170 – 1250), ki je v matematiko uvedel arabske številke in s tem idejo o številu nič. Sicer ideja izvira iz Indije in je v Evropo prišla z arabskimi trgovci in osvajalci. Po sedanjih raziskavah se število nič v majevski matematiki pojavlja nekje od leta 36 pred našim štetjem.



Zapisi majevskih števil v dvajsetiškem sistemu, ki vključujejo tudi število nič.

Tako napredna matematika je bila za Maje bistvena, saj so bili zelo dobri astronomi in so natančno spremljali poti nebesnih teles. Samo z opazovanji z golim očesom so presegli marsikatero odkritje, ki smo ga Evropejci naredili s pomočjo tehničnih pripomočkov. Njihov koledar je natančnejši od Gregorijanskega koledarja. V njem veljala, da je leto dolgo 365, 25 dni. Vendar s tem pridemo en odvečen dan vsakih 128 let. Sodoben koledar takšen dodaten dan akumulira na vsakih 3257 let.

Majevski koledar *tzolk'in* temelji na natančnih opazovanjih neba, ki močno presegajo vse, kar je bilo odkrito v drugih človeških civilizacijah. Šele moderna evropska astronomija je po letu 1850 presegla njihove dosežke. Maji so ugotovili, da zemljina os niha (efekt vrtavke). Upoštevali so kroženje Lune in Venerine faze in na tej osnovi naredili koledar, ki je obsegal dolga obdobja, tudi po več deset tisoč let. Vse se začne v mitološki preteklosti in kot *dolgo štetje let* poteka še danes, saj ga njihovi potomci še vedno uporabljajo.

Osnovo tvorijo *trecena*, 13-dnevni tedni, in *veintena*, 20-dnevni tedni. Eno leto je dolgo 260 dni in ga je potrebno usklajevati z obdobjem *haab*, ki je dolgo 365,248 dni. Dvainpetdeset *haab-obdobj* tvori veliko periodo ali veliko leto. Sledijo vedno daljša obdobja, ki so usklajena z gibanjem nebesnih teles. Najdaljše obdobje je *b'ak'tun*, ki obsega 144.000 dni ali 394,3 let. Sedaj se po majevskem štetju nahajamo v trinajstem *b'ak'tunu*, ki traja od 1. septembra 1618 do 20. decembra 2012. Enaindvajseti december 2012 bo tako samo dan, ko se bo pričel štirinajsti *b'ak'tun*. Samo to, nobene katastrofe ali konca sveta ne bo takrat, pa naj hollywoodski režiserji rečejo karkoli hočejo!

## Lastnina in obdavčitev

Dejstvo je, da imamo le nekaj podatkov o njihovem davčnem sistemu. Obdelovalna zemlja je bila v lasti plemičev in vodilnega sloja. Obdelovali pa so jo običajni državljani. Ob tem so smeli imeti manjše parcele, kjer so pridelovali živila za lastne potrebe. Te parcele so lahko podedovali moški potomci. Državljanji so morali plačevati davke vladarju, lokalnim veljakom in bogovom v obliki dela, izdelkov in darov. Oddati so morali tudi del pridelka, ki so ga pridelali na svojih majhnih parcelah. Vsaka skupnost je bila dolžna, da zagotovi delavce za letne ali večletne gradbene projekte, na primer za gradnjo templjev, palač in nasipov.

Poleg običajnih poljščin so Maji pridelovali še kakav, bombaž, sol, med, barvila in druge eksotične trgovske izdelke. Poznali so potujoče trgovce, ki so bili organizirani v ceh in so bili neodvisni od siceršnjih zakonov. Ve se, da so ti trgovci potovali tudi izven meja imperija in ponujali blago v tujih deželah. Veliko potovanj so opravljali tudi po rekah in morju. Poznali so tržnice za trgovanje z viški, vendar ni znana njihova organizacija in niti ne pogostost tržnih dni.

Ob običajni blagovni menjavi so poznali menjavo s pomočjo menjalnih sredstev, na primer kakavova zrna, zlato, bakrene jagode, žad in školjčne lupine. Ponarejanje je bilo zelo razširjeno, saj so namesto žada podtikali druge podobne, a manj dragocene kamne. Podobno je bilo pri zlatu. Goljufali so še pri tehtanju in merjenju tekočin. Vse to je zapisano na nekaterih kamnitih ploščah. Te izdajajo, da so poznali sodnike, ki so jim rekli **b'atab**. Ti so na tržnici razsojali o goljufijah in določali povračila.



*Plačilo davkov majevskemu vladarju. Na robovih so zapisi, ki označujejo vrsto plačila in količine (Reents-Budet, keramična vaza).*

Poznali so pogodbe, ki so bile formalno oznanjene na posebnih zabavah. Pogodbo so zapili s pijačo **balché**. Pijača se pridobiva iz strokov drevesa **balché** (*Lonchocarpus violaceus*). Stroki se namočijo v vodi, doda se med in s pomočjo fermentacije se dobi pijača z nizko vsebnostjo alkohola. Obresti na posojila niso poznali in neplačilo dolga ni bilo kaznivo dejanje. Človek, ki ni mogel plačati dolgov, je pač postal upnikov suženj. Če je dolžnik umrl, preden je dolg poplačal, je dolg prešel na dolžnikovo družino. Največkrat je potem dolg poplačal najstarejši sin.

## Sodni sistem

Osnovo sodnega sistema so predstavljali od vladarja potrjeni sodniki ali **b'atabi**. Kdor je žele postati **b'atab**, je moral biti čist in pošten ter predvsem sin uglednega

plemiča. V manjših mestih so bili sodniki istočasno kar župani. Razsojali so vse primere, vodili civilne tožbe in sodili zločincem ter morilcem. Razprave so se vodile ustno in pritožba na odločitev sodnika ni bila možna. Le v prestolnici je bilo mogoče oddati pritožbo proti sodniku na splošno, če je ta večkrat napačno razsodil. Kazen za takega sodnika je bila le izguba položaja. Ko je enkrat položaj izgubil, si ga ni več mogel pridobiti nazaj.

Priče so morale zapriseči pred lokalnim božanstvom. Obstajale so tudi osebe, ki so opravljale funkcijo odvetnikov, oziroma pravnih svetovalcev. Višino in način kazni je določal **b'atab**, se je pa kazen lahko znižala, če je žrtev javno izjavila, da sprejema obtoženčevo opravičilo. Če sta bila udeleženca v procesu iz dveh različnih mest, so se najprej dogovorili, kateri **b'atab** bo izvedel sojenje. **B'atabi** so se predvsem pri zahtevnih procesih oprli tudi na mnenja veljakov, ki niso bili neposredno zapleteni v primer.



*Ruševina piramidnega svetišča v mestu Palenque.*

### **Politična ureditev**

Podatki o Majevski civilizaciji izhajajo predvsem iz arheoloških najdb. Večino majevskih zapisov so uničili španski duhovniki kot hudičevo delo. Ostala so predvsem dela s področja astronomije, matematike, koledarjev in nekaterih verskih ritualov. Najdemo jih v muzejih v Dresdenu, Parizu in Madridu. Ostalo je tudi nekaj knjig, med njimi Popul Vuh in knjige Chilam Balama (šamana Jaguarja), ki so osnova za spoznanja o tej veliki civilizaciji.

Omeniti je potrebno še to, da Maji niso živeli v veliki, centralno vodeni državi, temveč je to bila bolj zveza mest. Ta so bila povezana s trgovino, političnimi zaveznitvi in z obveznimi tributi. Slednje so plačevala odvisna mesta, ki so jih vojaško močnejša pokorila. A vse to se je skozi zgodovino neprestano spreminjalo, odvisno od trenutne vojaške in siceršnje premoči posameznega mestnega vladarja. Na vrhuncu majevske kulture sta prevladovali mesti Tikal in Calakmul. V času španskih zavojevanj je obstajalo 18 majevskih mest-državic, polovico od teh je obvladoval vladar, imenovan **halach uinic**, iz Tikala, ostala pa so vodili sveti mestnih veljakov - **holpopi**.

**Halach uinic** se je pri vladanju opiral na mestni svet **holpop** in na vojaškega stratega **nacoma**. Vladavina je bila dedna. Vendar so dinastije hitro propadale. Imele so največ pet ali šest zaporednih dedičev. Saj nihče od številnih vladarjev v majevski zgodovini ni imel toliko moči, da bi združil vse Maje v centralno vodeno avtarktično državo. Zanimivo pa je, da je bil mestni vojaški strateg **nacom** voljen na vsake tri leta.

Pri velikem številu božanstev in festivalov v njihovo čast je bila zelo pomembna vloga visokega duhovnika – šamana, ki je imel pod seboj pravo hierarhično urejeno vojsko duhovnov nižjih stanov. Ti so imeli točno določene naloge v vsem tem obredju. Seveda so s tem slavili tudi moč, stan in vzvišenost vladarja. Kot povračilo jih je ta obilno finančno podpiral. Veljaki so seveda tekmovali, kdo bo bolj radodaren. Saj jim to ni bilo težko, če so le dovolj dobro pritiskali na državljane in skrbno pobrali vse davke.

Kot smo že izvedeli, so odvisna manjša mesta vodili **b'atabi**, ki so bili upravna, sodna in vojaška veja oblasti v eni osebi. Za pomoč so meščani izmed svojih izvolili dva svetovalca ali **cuch-cabob**. Vsak od njiju je imel imeti še dodatne svetovalce **nalil** za posamezna področja upravljanja. Mestu priležne vasi so dobile **b'atabijeve** pomočnike, ki so jih imenovali **al-kuleloob**. Ob tem so poznali še mestne redarje, ki so jih imenovali **tupile**.

Ko so na sceno v srednji Ameriki nastopili Olmeki in Tolteki, je velika majevska civilizacija propadla in štafetno palico napredka predala naslednikom. Obstajala je sicer še vse do prihoda Špancev, a kakšne pomembne vloge ni več imela.

Viri:

- Wikipedija in različne internetne strani
- Foster, Lynn V. Handbook to Life in the Ancient Maya World. New York: Facts On File, Inc., 2002.
- Farriss, Nancy M. Maya Society Under Colonial Rule: The Collective Enterprise of Survival. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1984.